

ДРУЧЕК Олена Василівна

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
ORCIDID 0000-0002-7460-8137

ФЕНОМЕН ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У статті доведено, що важливість дослідження поняття історичної пам'яті у сучасних суспільно-політичних реаліях, з огляду на реалізацію політики національної пам'яті, а також її формування в освітньому просторі, зумовлено відстоюванням Україною державного суверенітету та територіальної цілісності, забезпеченням політичного майбутнього Української держави та української нації.

Запропоновано поняття історичної пам'яті розуміти як відображені у колективній свідомості знання і рефлексії щодо подій, традицій, ідей та теорій, за допомогою яких народ (етнічна спільнота) усвідомлює і зберігає своє минуле.

Акцентовано на націє- та державотворчому потенціалі історичної пам'яті в сучасній Україні. Доведено, що в період агресивної війни росії проти України українська нація та Українська держава, як ніколи раніше, мають демонструвати світові свої цивілізаційні здобутки, відстоювати історичні цінності та історичну пам'ять, розвивати історичну культуру й історичну науку.

Політику національної пам'яті розглянуто як сукупність соціальних практик, спрямованих на репрезентацію (модифікацію) певних образів спільного минулого української нації, актуалізованих сучасним політичним контекстом. Доведено, що основними напрямками такої політики у періоді післявоєнної відбудови мають стати: а) досягнення спільного бачення українцями власної історії, суспільного консенсусу навколо її знакових подій, «примирення» протилежних візій минулого; б) публічна демонстрація державою, політичними силами, національною елітою поваги до української історії, прагнення відновити історичну пам'ять та справедливість; в) належне вшанування знакових історичних подій і постатей, гуртування навколо них суспільної думки; г) модернізація українського історичного нарративу, державна підтримка вітчизняної історіографії, підняття престижності професії історика; ґ) інтеграція української історіографії в європейський та світовий науковий контекст; д) сприяння розвитку вітчизняної археології, історичних архівів, музейної справи, краєзнавства, історичного туризму; е) відродження та збереження національних святинь, пам'яток історії, історико-культурних заповідників; є) удосконалення стандартів викладання курсу історії України у закладах освіти.

Проаналізовано нормативно-правову основу реалізації політики національної пам'яті в Україні, окреслено її принципи.

Визначено, що одним із засобів реалізації політики національної пам'яті в Україні є сфера освіти, як шкільної, так і університетської. Обґрунтовано, що викладання гуманітарних та історичних дисциплін у закладах середньої і вищої освіти має не лише формувати у здобувачів уявлення про основні події вітчизняної історії, а

й формувати патріотичний світогляд, активну громадянську позицію, здатність до належного оцінювання історичних процесів і явищ, пов'язаних із процесами націєтворення та державотворення в Україні.

Доведено, що з метою формування відповідної сучасним реаліям моделі історичної пам'яті у здобувачів вищої освіти у галузі знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», «Цивільний захист населення», «Право», а також з метою подолання деструктивного впливу ворожої пропаганди, при викладанні правових, історичних дисциплін та дисциплін гуманітарного циклу, необхідно приділяти належну увагу формуванню у здобувачів освіти української ідентичності та україноцентричного бачення минулого і майбутнього, руйнуванню російсько-радянських історичних міфів, формуванню навичок критичного мислення та інформаційної гігієни.

Перспективами подальших досліджень визначено необхідність обґрунтування наукового складника історичної пам'яті української нації, з тим, щоб прискорити формування у суспільстві та державі об'єктивної, несуперечливої політики національної пам'яті. Доведено, що подальшого дослідження потребують основні стратегії і механізми, які використовуються для конструювання національної пам'яті, а також оцінки їхнього впливу на розвиток суспільства та держави; висвітлення важливості вивчення та розуміння процесів конструювання національної пам'яті для побудови мирного і згуртованого суспільства, а також для розвитку культурного й політичного діалогу між національними та етнічними групами в Україні.

Ключові слова: історична пам'ять; історична свідомість; національна свідомість; політика національної пам'яті; освітня сфера; історія; вища школа; компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Феномен історичної пам'яті завжди відігравав ключову роль у формуванні національної свідомості, національних цінностей та національної ідеї. Особливого значення історична пам'ять набуває у періоди суспільно-політичних зрушень, таких, якою стала для українського суспільства збройна агресія РФ проти України. Сучасний стан протистояння України та Росії характеризується не лише жорстоким характером дій ворога, а й розширенням сфери боротьби за ідеологію та суспільну свідомість. Зокрема, йдеться про феномен історичної пам'яті, який найчастіше розуміють як зафіксовані у формі знань, культурних стереотипів, символів, міфів уявлення індивіда чи національної спільноти про своє минуле [1, с. 72]. Погоджуємося з Н. Кузьмінець у тому, що «історична пам'ять завжди відіграла провідну роль у формуванні національної свідомості, культурних цінностей та політичних орієнтирів незалежної України» [2, с. 186].

Важливість дослідження історичної пам'яті, реалізації державної політики національної пам'яті, а також її формування в освітньому просторі обумовлюється тією роллю, яку історична пам'ять відіграє за сучасних умов відстоювання Силами оборони, всім українським суспільством незалежності, державного суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення політичного майбутнього Української держави та української нації.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Розробниками теорії історичної пам'яті нази-

вають французьких дослідників: Анрі Бергсона, який вважав, що поняття простору, часу і колективної пам'яті взаємопов'язані, та Моріса Хальбвакса, який обґрунтував ідею про те, що кожна соціальна група формує пам'ять про власне минуле, утримує її у певних «рамках», закріплює все значуще і витісняє марні (шкідливі) спогади [3].

Історичну пам'ять як соціокультурний феномен досліджували Л. Нагорна [4; 5], Т. Василевська [6; 7], які довели, що національна пам'ять концептуалізується титульною політичною нацією, а також обґрунтували провідну роль держави у реалізації політики національної пам'яті.

Проблемні аспекти формування та функціонування історичної пам'яті також розробляли Н. Дічек [8], І. Ковальська-Павелко [9], Г. Пономарьова [10] та ін. Проблеми формування національної моделі історичної пам'яті у суспільстві та в освітньому процесі розглядали Ю. Зерній [1], Ю. Руденко [11], І. Селищева [12], А. Сушко [13], Г. Фінін [14], М. Філіпович [15] та ін. Завдяки працям зазначених науковців закладено основи розуміння поняття історичної пам'яті та політики історичної пам'яті, доведено, що історична пам'ять разом із історичною свідомістю та історичною освітою формують історичну культуру.

Водночас завдання та основні напрями актуалізації формування відповідної реаліям сьогодення моделі історичної пам'яті в українському суспільстві у цілому та в освітньому просторі, зокрема, особливо з урахуванням змін, які відбулися у суспільній сві-

домості за час російсько-української війни, залишаються малодослідженими.

Мета статті – дослідити особливості історичної пам'яті сучасного українського суспільства як соціокультурного феномена, напряму забезпечення державної політики, об'єкту формування у навчальних закладах. Для цього необхідно виконати завдання: 1) дослідити поняття історичної пам'яті; 2) розкрити особливості реалізації політики пам'яті як окремого напряму державної політики в Україні; 3) визначити основні завдання та напрями формування відповідної реалізації сьогодення моделі історичної пам'яті в освітніх закладах.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на поширеність у науковому та публіцистичному просторі, поняття історичної пам'яті характеризується множинністю розуміння. Найчастіше його розуміють як соціально-психологічне явище, здатність людського розуму зберігати індивідуальний і колективний досвід міжлюдських взаємин і формувати на його підставі уявлення про перебіг історичного процесу та своє місце у ньому. Термінологічний і понятійний довідник «Історична наука» визначає історичну пам'ять як «здатність людської свідомості відтворювати минуле. Без «пам'яті історичної» неможливе відтворення історії суспільства. Вона є успадкуванням минулого досвіду, що опредметнюється у відповідних культурних формах (традиціях, пам'ятках, мемуарах тощо), а також існує у вигляді історичної свідомості народу» [16, с. 281]. Переважно поняття колективної історичної пам'яті вважають близьким до поняття національної пам'яті, з чим, у цілому, ми погоджуємося.

Акцентуючи на націєтворчому потенціалі історичної пам'яті, в умовах, коли росія не лише веде агресивну війну проти України, здійснюючи геноцид української нації, а й краде та привласнює українську історію та українську культуру, вважаємо, що українці сьогодні, як ніколи, мають демонструвати світові свої цивілізаційні здобутки, відстоювати історичні цінності та історичну пам'ять, розвивати історичну культуру й історичну науку.

Зазначене і є змістом політики історичної (національної) пам'яті – сукупності соціальних практик, спрямованих на репрезентацію (модифікацію) певних образів спільного минулого, актуалізованих сучасним політичним контекстом. У сучасних демократичних країнах формування (конструювання) політики пам'яті належить до одного з напрямів дер-

жавної політики – цілеспрямованої діяльності органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку суспільства або його окремих сфер. Основними напрямами такої політики зазвичай вважають: встановлення державою національних свят; формування пантеону національних героїв; відзначення історичних подій; підтримку національних традицій; шанування героїв минулого та сучасності; вироблення і реалізація відповідної концепції шкільної та університетської історичної освіти, національного й героїко-патріотичного виховання.

Аналізуючи поняття політики пам'яті, В. Артюх справедливо акцентує на тому, що «історична пам'ять у контексті політики є функцією влади, що визначає, як спільноті потрібно уявляти минуле. Політика пам'яті завжди спрямована на створення «потрібного» синтезу теперішнього з минулим [...]. Фактично, через ототожнення певної маси індивідів із сконструйованою моделлю історичної пам'яті в процесі їх соціалізації відбувається конституювання й самого феномена нації» [17, с. 5].

Ще 2006 року провідні науковці й експерти у сфері історії та соціальних практик запропонували комплекс стратегічних напрямів взаємодії держави і суспільства для формування найбільш прийнятної для українського суспільства моделі історичної пам'яті. Зокрема, це: а) досягнення спільного бачення українцями власної історії, суспільного консенсусу навколо її знакових подій, «примирення» протилежних візій минулого; б) публічна демонстрація державою, політичними силами, національною елітою поваги до української історії, прагнення відновити історичну пам'ять та справедливість; в) належне вшанування знакових історичних подій і постатей, гуртування навколо них суспільної думки; г) модернізація українського історичного нарративу, державна підтримка вітчизняної історіографії, підняття престижності професії історика; г) інтеграція української історіографії у європейський та світовий науковий контекст; д) сприяння розвитку вітчизняної археології, історичних архівів, музейної справи; е) відродження та збереження національних святинь, пам'яток історії, історико-культурних заповідників; є) удосконалення стандартів викладання курсу історії України у закладах освіти [18, с. 44].

Незважаючи на доволі чітку й об'єктивну візію політики національної пам'яті, яку мають реалізувати відповідні органи й інституції, успіхи в її реалі-

зації за період незалежності України були не досить значними. Державні інституції, окремі політичні сили та політичні лідери не завжди демонстрували єдність щодо конструювання відповідної завданням розбудови української держави моделі історичної пам'яті. Зазначене, на нашу думку, призвело до кризового стану історичної пам'яті та історичної свідомості української нації, що стало додатковим чинником у контексті прийняття росією рішення щодо збройної агресії проти України.

Акцентуючи на пріоритетності завдання формування консолідованої моделі історичної (національної) пам'яті в Україні, зазначимо, що така політика повинна бути виваженою, враховувати сучасні реалії та спиратися на міцну законодавчу основу. Відповідно до статті 11 Конституції України, «держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури ...» [19]. Значущими для формування та реалізації в Україні політики національної історичної пам'яті вважаємо Закони України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» [20], «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» [21], «Про внесення змін до Закону України «Про географічні назви» щодо удосконалення діяльності, пов'язаної із встановленням, унормуванням, обліком, реєстрацією, використанням та збереженням географічних назв» [22] та ін. Прийняті 2019 року так звані Принципи Торонто (спільна декларація впливових громадських організацій щодо пріоритетних реформ в Україні на 2019–2023 рр.) [23] визначали політику у сфері культури і національної пам'яті одним з ключових пріоритетів діяльності органів державної влади на вказаний період. Згадані Принципи яке одне з основних завдань визначають «розробку політики у галузі символів і комеморації, спрямовану на консолідацію української політичної нації, формування суспільного імунітету проти порушень прав людини, у тому числі через заборону пропаганди тоталітарних режимів, збереження місць пам'яті, відновлення прав жертв репресій та гарантування доступу до архівів» [23].

У прийнятій 2023 року в межах Реанімаційного пакету реформ Візії «Бачення України: реформування та відновлення соціально-гуманітарної сфери

у перспективі до 2030 року» визначено, що «політика національної пам'яті формує сприятливе суспільне та медійне середовище для постійного процесу критичного осмислення уроків далекого і близького минулого, унеможлиблює використання комплексів національної меншовартості або величчя й винятковості у зовнішній та внутрішній політиці, дозволяє порозумітися із європейськими сусідами стосовно травм минулого, зберігає, вшановує та поширює пам'ять про боротьбу українців за свободу, протистояння людиноненависницьким, імперським режимам» [24].

Аналіз зазначених та інших нормативно-правових актів і візій дає змогу стверджувати, що навіть в умовах війни Українська держава не припиняє працювати над реалізацією політики історичної національної пам'яті. У цьому контексті погоджуємося із Т. Василевською та Т. Бевз у тому, що «виклики сьогодення, особливо в умовах повномасштабної війни РФ проти України, потребують переосмислення минулого, відмови від радянських штампів ідеалізації і віктимізації історії. Політика пам'яті повинна стати впливовою умовою для нової післявоєнної національної і громадянської ідентичності українців» [7, с. 153].

Вважаємо, що реалізація політики національної пам'яті за сучасних умов, як один із напрямів державної політики в Україні, має здійснюватися комплексно, враховувати реальний стан історичної пам'яті українського суспільства, обов'язково спиратися на результати наукових досліджень. Погоджуємося з думкою В. Кривошеї про те, що основу такої політики має становити принцип рівності і протидії всім формам дискримінації моделей пам'яті, незалежно від етнічного, політичного, ідеологічного, релігійного джерела їх виникнення [25, с. 35]. Також, як і А. Сушко [13, с. 45], важливими принципами моделювання та реалізації в Україні політики національної пам'яті вважаємо: а) відповідність завданням суспільного розвитку; б) узгодженість стратегій реалізації; в) врахування стану колективної свідомості, неофіційного рівня історичної пам'яті; г) врахування об'єктивних здобутків історичної науки. Окрім того, вважаємо, що ключовою подією, яка має формувати зміст політики національної пам'яті за сучасних умов, є героїчний спротив Сил оборони, всього українського народу збройній агресії РФ проти України, а основною із складових політики пам'яті – вшанування героїв цієї війни.

Одним із напрямів реалізації політики пам'яті в Україні є сфера освіти, як шкільної, так і універси-

тетської. Вважаємо, що викладання гуманітарних та історичних дисциплін у закладах середньої і вищої освіти має не лише формувати у здобувачів уявлення про основні події вітчизняної історії, а й сприяти виробленню патріотичного світогляду, активної громадянської позиції, здатності до належного оцінювання історичних процесів і явищ, пов'язаних із процесами націє- та державотворення в Україні.

Зазначена мета має конкретизуватися в комплексі завдань, серед яких актуальними вважаємо заявлені у Концепції (2017) та Програмі (2023) базового навчального предмета «Історія: Україна і світ» завдання щодо: а) поглиблення інтересу до історії як сфери знань і навчального предмета, розвитку мислених алгоритмів і умінь, необхідних для розуміння сучасних суспільних і політичних викликів; б) отримання та засвоєння системних знань про факти, події, явища, тенденції в Україні у контексті світового історичного процесу з позицій цінності життя людини, досвіду українського державотворення, утвердження єдності та соборності Українського народу, значення європейських культурних і правових традицій для суспільних процесів в Україні, зміцнення національних інтересів та суверенітету, цілісності й непорушності кордонів Української держави; в) розвитку історичного, критичного, творчого мислення, здатності розуміти загальний хід історичного процесу, проблеми, що постали перед країною та світом, формувати, висловлювати та обстоювати власний погляд на інформацію; г) формування розуміння національного інтересу, необхідності захисту суверенітету, територіальної цілісності в умовах реальних військово-політичних, інформаційних та інших викликів; ґ) ознайомлення з духовними і культурними надбаннями та цінностями, історико-культурними традиціями народу України, його внеску у світовий культурний фонд; д) сприяння формуванню політичної та правової культури, політичної нації; е) розвиток громадянської самосвідомості, пошани до державної символіки України у гармонійному поєднанні із національними та загальнолюдськими цінностями [26].

Висловлюємо думку, що викладання соціогуманітарних та історичних дисциплін у вищій школі за сучасних умов у цілому відповідає загальному змісту політики національної пам'яті, хоча і потребує певного вдосконалення. У зв'язку із зазначеним, наголошуємо, що вища освіта покликана не тільки надати професійні компетенції, безпосередньо необхідні

для майбутньої реалізації особистості на ринку праці, а й підготувати інтелектуальну та наукову еліту суспільства, здатну професійно і особистісно розвиватися. Як справедливо зазначає О. Міршук [27, с. 164], аналізуючи підходи до підготовки офіцерів Національної гвардії України, основу нової парадигми вищої освіти становить компетентнісний підхід до підготовки фахівців, який передовсім передбачає відображення результатів навчання у формі компетенцій, зіставність вимог до кваліфікацій у рамках європейського простору через систему компетенцій.

Зазначене розглядаємо пріоритетом для розроблення нових стандартів вищої військової освіти, організації освітнього та виховного процесів у навчальних закладах МВС України та МО України, здійснення соціально-гуманітарної роботи із поліцейськими, військовослужбовцями ЗСУ та НГУ, структурування змісту навчальних планів та навчальних програм, упровадження активних та інтерактивних форм, методів і технологій навчання.

З метою формування відповідної сучасним реаліям моделі історичної пам'яті у середовищі здобувачів вищої освіти у галузі знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», «Цивільний захист населення», «Право», подолання деструктивного впливу ворожої пропаганди при викладанні правових, історико-правових дисциплін та дисциплін гуманітарного циклу, вважаємо за необхідне приділяти належну увагу завданню формування української ідентичності та україноцентричного бачення минулого і майбутнього, подоланню російсько-радянських історичних міфів, виробленню навичок критичного мислення та інформаційної гігієни. Вважаємо, що навчальні дисципліни гуманітарного циклу мають формувати у здобувачів освіти уявлення про Україну як невід'ємну частину єдиної європейської цивілізації, базовану на спільних принципах, цінностях та інтерпретаціях історичних фактів, докорінно відмінних від ворожої для українців імперсько-російської і комуністично-російської ідеології.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Запропоновані узагальнення та обґрунтування дають змогу стверджувати, що:

1. Актуальність досліджень особливостей функціонування історичної пам'яті в сучасних суспільно-політичних реаліях, реалізації політики національної пам'яті, а також формування її складових в освітньому просторі обумовлена відстоюванням Україною державного суверенітету та територіальної

цілісності України, забезпеченням політичного майбутнього Української держави та української нації.

2. Поняття історичної пам'яті розуміють як відображені у колективній свідомості знання і рефлексії щодо подій, традицій, ідей та теорій, за допомогою яких народ (етнічна спільнота) усвідомлює та зберігає власне минуле.

3. У сучасній Україні наявний націє- та державотворчий потенціал історичної пам'яті; в період агресивної війни росії проти України українська нація та Українська держава, як ніколи раніше, мають демонструвати світові власні цивілізаційні здобутки, відстоювати історичні цінності та історичну пам'ять, розвивати історичну культуру й історичну науку.

4. Поняття політики історичної (національної) пам'яті розуміють як сукупність соціальних практик, спрямованих на репрезентацію (модифікацію) певних образів спільного минулого української нації, актуалізованих сучасним політичним контекстом. Визначено актуальні напрями такої політики в Україні. Проаналізовано нормативно-правову основу реалізації політики національної пам'яті в Україні, визначено її принципи.

5. Одним із засобів реалізації політики національної пам'яті в Україні є сфера шкільної та університетської освіти. Обґрунтовано, що викладання гуманітарних та історичних дисциплін у закладах середньої і вищої освіти має не лише розвивати у здобувачів уявлення про основні події вітчизняної історії, а й формувати патріотичний світогляд, активну громадянську позицію, здатність до належного оцінювання історичних процесів і явищ, пов'язаних із процесами націє- та державотворення в Україні.

6. З метою формування відповідної сучасним реаліям моделі історичної пам'яті у здобувачів вищої освіти у галузі знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», «Цивільний захист населення», «Право», а також з метою подолання деструктивного впливу ворожої пропаганди, при викладанні правових, історичних дисциплін та дисциплін гуманітарного циклу, необхідно приділяти належну увагу формуванню у здобувачів української ідентичності та україноцентричного бачення минулого і майбутнього, руйнуванню російсько-радянських історичних міфів, формуванню навичок критичного мислення та інформаційної гігієни.

Перспективи подальших досліджень із означеної проблематики пов'язуємо з розширенням наукового складника історичної пам'яті української на-

ції з тим, щоб прискорити формування у суспільстві та державі об'єктивної, несуперечливої політики національної пам'яті. Вважаємо, що подальшого дослідження потребують основні стратегії і механізми, які використовуються для конструювання національної пам'яті, а також оцінки їхнього впливу на розвиток суспільства та держави; висвітлення важливості вивчення та розуміння процесів конструювання національної пам'яті для побудови мирного та згуртованого суспільства, а також для розвитку культурного та політичного діалогу між національними та етнічними групами в Україні.

Список використаних джерел

1. Зерній Ю. Історична пам'ять як об'єкт державної політики. *Стратегічні пріоритети*. 2007. №1(2). С. 71–76.

2. Кузьмінець Н., Стадник О., Букіна Т. Вплив історичної пам'яті українців на події сьогодення. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2023. Випуск 14 (56). С. 185–196.

3. Halbwachs, Maurice. *La mémoire collective*. Paris: Presses Universitaires de France, 1950. 170 p.

4. Нагорна Л. П. Історична культура: концепт, інформаційний ресурс, рефлексивний потенціал. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 382 с.

5. Нагорна Л. П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2012. 328 с.

6. Василевська Т. Конструювання національної пам'яті: в тенетах контраверсійності. *Виступ на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку»* (м. Київ, ННІ ПУДС, КНУ імені Тараса Шевченка). URL: <https://ipacs.knu.ua/?lang=ukr&tip=osn&filtername=&page=2&tip=News&newsid=2091>.

7. Василевська Т., Бевз Т. Конструювання політики національної пам'яті: ідеї, смисли, акценти. *Політичні дослідження*. 2024. № 1 (7). С. 135–158. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-7>.

8. Дічек Н. П. У контексті державної політики пам'яті в Україні: до прогресу національного духу: Наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання» (6 квітня 2023 р.) *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5(1), 1–6. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5122>.

9. Ковальська-Павелко І. «Війни пам'яті» як ключовий чинник формування державної політики пам'яті в сучасній Україні. *Krakowskie Studia Malopolskie*, 3 (35). URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/2120305> (дата звернення: 20.02.2025 року).
10. Домінантні аспекти виховання еліти української нації: колектив. моногр. / Комунал. заклад «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. обл. ради, Нац. акад. Нац. гвардії України, Нац. акад. Держ. прикорд. служби України імені Богдана Хмельницького; Г. Ф. Пономарьова та ін. Харків: Бровін О. В., 2021. 394 с.
11. Руденко Ю. Інтеграційний потенціал історичної пам'яті в контексті формування консолідаційної моделі національної ідентичності. *Вісник НТТУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. 2020. Випуск 2 (46). С. 34–39.
12. Селищева І. Історична пам'ять у контексті історичної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2017. № 1 (50). С. 222–230.
13. Сушко А. І. Проблеми формування культури історичної пам'яті в освітньому процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 13. С. 43–46.
14. Фінін Г. І., Руднік Д. Г., Хряпін Е. О. Історична пам'ять як складова змісту вищої історичної освіти. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2023. № 2 (356). С. 42–51.
15. Філіпович М. Проблеми формування історичної пам'яті в освітній сфері України. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2023. № 28. С. 174–178. DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.24>.
16. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: навч. посібник / В. М. Литвин, В. І. Гусев, А. Г. Слюсаренко та ін. Київ: Вища шк., 2002. 616 с.
17. Артюх, В. О. Що таке історична пам'ять? *Гуманізм. Трансгуманізм. Постгуманізм*: матеріали доповідей та виступів Міжнародної науково-теоретичної конференції (м. Суми, 19–20 квітня 2013 р). / Ред. кол.: Є. О. Лебідь, А. Є. Лебідь. Суми : СумДУ, 2013. С. 3–9. [in Ukrainian].
18. Експертна доповідь «Україна в 2006 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку». Київ: Славутич-Дельфін ТОВ, 2007. 255 с.
19. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1996. № 30, ст. 141.
20. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну. Закон України № 2265-IX (2022) (Україна). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text> (дата звернення: 20.02.2025).
21. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії. Закон України № 3005-IX (2023) (Україна). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> (дата звернення: 20.02.2025).
22. Про внесення змін до Закону України «Про географічні назви» щодо удосконалення діяльності, пов'язаної із встановленням, унормуванням, обліком, реєстрацією, використанням та збереженням географічних назв. Закон України № 2601-IX (2022) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2601-20#Text/> (дата звернення: 20.02.2025).
23. Принципи Торонто (2019). Коаліція Реанімаційного пакету реформ. <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/TORONTO-PRINCIPLES-ua.pdf>.
24. Бачення України 2030: соціально-гуманітарна сфера. (2023). UAreforms. URL: <https://uareforms.org/visions/new-vision-640> (дата звернення: 20.02.2025).
25. Кривошея В. В. Моделі пам'яті і державна політика пам'яті. *Національна та історична пам'ять*. 2011. Вип. 1. С. 26–37.
26. Концепція базового навчального предмета «Історія: Україна і світ» (2017). Український інститут національної пам'яті: офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/Istoriya-Ukrayina.i.svit-Intehrovanyu.kurs.30.09.2022.pdf>. (дата звернення: 20.02.2025).
27. Міршук О. Є. Застосування компетентнісного підходу в підготовці майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2017. № 56–57. С. 162–168.

References

- Zerniy, Y. (2007). Istorychna pam'yat' yak ob'ekt derzhavnoyi polityky. [Historical memory as an object of state policy. *Stratehichni priorytety*. Vol (2). S. 71–76. [in Ukrainian].
- Kuz'minets', N., Stadnyk, O., Bukina, T. (2023). Vplyv istorychnoyi pamyati ukrayintsiv na podiyi s'ohodennya [The influence of the historical memory of Ukrainians on today's events]. *Problemy humanitarnykh nauk. Seriya Istoriya*. Vypusk 14 (56). S. 185–196. [in Ukrainian].

3. Halbwachs, Mauric. *La mémoire collective*. Paris: Presses Universitaires de France, 1950. 170 p.
4. Nahorna, L. (2014). *Istorychna kultura: kontsept, informatsiyni resurs, refleksyvnyi potentsial* [Historical culture: concept, information resource, reflexive potential]. Kyiv: IPEEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy [in Ukrainian].
5. Nahorna, L. (2012). *Istorychna pam'iat: teorii, dyskursy, refleksii* [Historical memory: theories, discourses, reflections]. Kyiv: IPEEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy [in Ukrainian].
6. Vasylevska, T. (2024, Liutyi 20). *Konstruiuvannya natsionalnoi pam'iaty: v tenetakh kontraversiinosti* [Construction of national memory: in tenets of controversy]. *Vystup na Vseukrainskii naukovo-praktychnii konferentsii «Publichne upravlinnia v Ukraini: istorychnyi dosvid ta perspektyvy rozvytku»* (m. Kyiv, NNI PUDS, KNU imeni Tarasa Shevchenka). URL: <https://ipacs.knu.ua/?lang=ukr&tip=osn&filtername=&page=2&tipn=News&newsid=2091>. [in Ukrainian].
7. Vasylevska, T., Bezv, T. (2024). *Constructing a Policy of National Memory: Ideas, Meanings, Accents*. *Political Studies*. № 1 (7) Pp. 135–158 [in Ukrainian].
8. Dichok, N. P. (2023). *U konteksti derzhavnoi polityky pam'yati v Ukrayini: do prohresu natsional'nogo dukhu* [In the context of the state policy of memory in Ukraine: to the progress of the national spirit]: *naukova dopovid' na metodolohichnomu seminari NAPN Ukrayiny «Natsional'no-patriotychne vykhovannya ditey ta molodi v umovakh voyennoho stanu ta povoyennoho vidnovenlennya Ukrayiny: stratehiyi i zavdannya»*, 6 kvitnya 2023 r. *Visnyk Natsional'noi akademiyi pedahohichnykh nauk Ukrayiny*, 5(1), 1–6. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5122> [in Ukrainian].
9. Kovalska-Pavelko, I. (2022). «Viiny pam'iaty» yak kliuchovyi chynnyk formuvannya derzhavnoi polityky pam'iaty v suchasni Ukraini [«Memory wars» as a key factor in the formation of state memory policy in modern Ukraine]. *Krakovskie Studia Małopolskie*, 3 (35). <https://bibliotekanauki.pl/articles/2120305>. [in Ukrainian].
10. Ponomarova, H. F. (Ed.). (2021). *Dominantni aspekty vykhovannya elity ukrainskoyi natsii* [Dominant aspects of education of the elite of the Ukrainian nation]. Kharkiv: FOP Brovin O. V. [in Ukrainian].
11. Rudenko, Y. (2020). *Intehratsiynyy potentsial istorychnoyi pam'yati v konteksti formuvannya konsolidatsiynoyi modeli natsional'noi identychnosti* [The integration potential of historical memory in the context of the formation of a consolidation model of national identity]. *Visnyk NTTU «KPI». Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo*. Vypusk 2 (46). S. 34–39 [in Ukrainian].
12. Selyshcheva, I. (2017). *Istorychna pam'yat' u konteksti istorychnoyi osvity*. [Historical memory in the context of historical education]. *Pedahohika vyshchoyi te seredn'oyi shkoly*. № 1 (50). S. 222–230 [in Ukrainian].
13. Cushko, A. I. (2027). *Problemy formuvannya kul'tury istorychnoyi pam'yati v osvitnomu protsesi* [Problems of forming a culture of historical memory in the educational process.]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. № 13. S. 43–46 [in Ukrainian].
14. Finin, H. I., Rudnik, D. H., Khryapin, E. O. (2023). *Istorychna pam'yat' yak skladova zmistu vyshchoyi istorychnoyi osvity* [Historical memory as a component of the content of higher historical education.]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. № 2 (356). S. 42–51. [in Ukrainian].
15. Filipovych, M. (2023). *Problemy formuvannya istorychnoyi pam'yati v osvitniy sferi Ukrayiny* [Problems of historical memory formation in the educational sphere of Ukraine.]. *Litopys Volyni. Vseukrayins'kyy naukovyy chasopys*. № 28. S. 174–178 [in Ukrainian].
16. *Istorychna nauka (2002): terminolohichnyy i ponyatiynyy dovidnyk* [Historical science: terminological and conceptual guide]: *Navch. posibnyk / V. M. Lytvyn, V. I. Husyev, A. H. Slyusarenko ta in.* Kyiv: Vyshcha shk., 2002. 616 s. [in Ukrainian].
17. Artyukh, V. O. (2013) *Shcho take istorychna pam'yat'?* [What is historical memory?] *Humanizm. Trans-humanizm. Posthumanizm: materialy dopovidney ta vystupiv Mizhnarodnoyi naukovo-teoretychnoyi konferentsiyi, m. Sumy, 19–20 kvitnya 2013 r. / Red. kol.: YE.O. Lebid', A.YE. Lebid'. Sumy : SumDU, S. 3–9.* [in Ukrainian].
18. *Ekspertna dopovid' (2006) «Ukrayina v 2006 rotsi: vnutrishnye i zovnishnye stanovyshe ta perspektyvy rozvytku»* [Ukraine in 2006: internal and external situation and development prospects.]. Kyiv: Slavutych-Del'fin TOV, 2007. 255 s. [in Ukrainian].
19. *Konstytutsiya Ukrayiny* [Constitution of Ukraine]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR)*, 1996, № 30, st. 141.
20. *Pro zaboronu propahandy rosiiskoho natsystskoho totalitarnoho rezhymu, zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii yak derzhavy-terorysta proty Ukrainy, symvoliky voiennoho vtorhnennia rosiiskoho natsystskoho totalitarnoho rezhymu v Ukrainu* [On the prohibition of pro-

paganda of the Russian Nazi totalitarian regime, armed aggression of the Russian Federation as a terrorist state against Ukraine, symbols of the military invasion of the Russian Nazi totalitarian regime in Ukraine, Law of Ukraine]. *Zakon Ukrainy* No. 2265-IX (2022) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text> [in Ukrainian].

21. Pro zasudzhennia ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoi polityky v Ukraini i dekolonizatsiiu toponimii [On condemnation and prohibition of propaganda of Russian imperial policy in Ukraine and decolonization of toponymy, Law of Ukraine]. *Zakon Ukrainy* No. 3005-IX (2023) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> [in Ukrainian].

22. Pro nesennia zmin do Zakonu Ukrainy „Pro heohrafichni nazvy” shchodo udoskonalennia diialnosti, pov'iazanoi iz vstanovlenniam, unormuvanniam, oblikom, reiestratsiieiu, vykorystanniam ta zberezheniam heohrafichnykh nazv [On Amendments to the Law of Ukraine „On Geographical Names” regarding the improvement of activities related to the establishment, normalization, accounting, registration, use and preservation of geographical names, Law of Ukraine]. *Zakon Ukrainy* No. 2601-IX (2022) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2601-20#Text> [in Ukrainian].

23. Pryntsyipy Toronto [The Toronto Principles]. (2019). Koalitsiia Reanimatsiinoho paketu reform. <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/TORONTO-PRINCIPLES-ua.pdf> [in Ukrainian].

24. Bachennia Ukrainy 2030: sotsialno-humanitarna sfera [Vision of Ukraine 2030: social and humanitarian sphere]. (2023). UAReforms. <https://uareforms.org/visions/newvision-640> [in Ukrainian].

25. Kryvosheya, V. V. (2021). Modeli pam'yati i derzhavna polityka pam'yati. [Models of memory and state policy of memory]. *Natsional'na ta istorychna pam'yat'*. № 1. S. 26–37. [in Ukrainian].

26. Kontseptsiya bazovoho navchal'noho predmeta «Istoriya: Ukrayina i svit» (2022). The concept of the basic educational subject «History: Ukraine and the world». *Ukrayins'kyi instytut natsional'noyi pam'yati: ofits. sayt*. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/Istoriya-Ukrayina.i.svit-Intehrovanyy.kurs.30.09.2022.pdf>. [in Ukrainian].

27. Mirshuk, O. (2017). Zastosuvannya kompetentnisnogo pidkhodu v pidhotovtsi maibutnikh ofitseriv Natsionalnoi Gvardiyi Ukrayiny [Application of a Competence Approach in the Process of Training Future Officers

of the National Guard of Ukraine]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity – Problems of Engineer-Pedagogical Education*, 56–57, 162–168 [in Ukrainian].

Druchek Olena

candidate of legal sciences, associate professor, professor
Department of Legal Support and Law Enforcement
Faculty of State Security
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

PHENOMENON OF HISTORICAL MEMORY IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTING THE TASKS OF MODERN EDUCATION

The article proves that the importance of studying the peculiarities of the functioning of historical memory in modern socio-political realities, the implementation of the policy of national memory, as well as the formation of its components in the educational space are conditioned by Ukraine's defense of state sovereignty and territorial integrity, ensuring the political future of the Ukrainian state and the Ukrainian nation.

It is suggested that the concept of historical memory should be understood as the knowledge and reflections reflected in the collective consciousness regarding events, traditions, ideas and theories, with the help of which the people (ethnic community) realize and preserve their past.

Emphasis is placed on the nation-building and state-building potential of historical memory in modern Ukraine and it is proved that in the aggressive war of Russia against Ukraine, the Ukrainian nation and the Ukrainian state, like never before, must demonstrate to the world their civilizational achievements, defend historical values and historical memory, develop historical culture and historical science.

The concept of the policy of national historical memory is proposed as a set of social practices aimed at the representation (modification) of certain images of the common past of the Ukrainian nation, actualized by the modern political context. It has been proven that the main directions of such a policy under modern conditions in Ukraine should be: a) achievement of a common vision by Ukrainians of their own history, social consensus around its significant events, «reconciliation» of opposing visions of the past; b) public demonstration by the state, political forces, and the national elite of respect for Ukrainian history, the desire to restore historical memory and justice; c) proper commemoration of important historical events and figures, gathering of public opinion around them; d) modernization of the Ukrainian historical narrative, state support for

national historiography, raising the prestige of the historian's profession; e) integration of Ukrainian historiography into the European and world scientific context; e) promotion of the development of domestic archaeology, historical archives, museum work, local history, historical tourism; e) revival and preservation of national shrines, historical monuments, historical and cultural reserves; g) improvement of the standards of teaching the history of Ukraine in educational institutions.

The current regulatory and legal framework for the implementation of the national memory policy in Ukraine has been analyzed, and its principles have been defined.

It was determined that one of the means of implementing the policy of national memory in Ukraine is the sphere of education, both school and university. It is substantiated that the teaching of humanitarian and historical disciplines in secondary and higher education institutions should not only form students' ideas about the main events of national history, but also form a patriotic worldview, an active civic position, the ability to properly assess historical processes and phenomena related to the processes of nation-building and state-building in Ukraine.

It has been proven that in order to form a model of historical memory in accordance with modern realities in students of higher education in the field of knowledge

«Military sciences, national security, security of the state border», «Civil protection of the population», «Law», as well as in order to overcome the destructive influence of enemy propaganda, when teaching legal, historical disciplines and disciplines of the humanitarian cycle, it is necessary pay due attention to the formation of Ukrainian identity and a Ukrainian-centric vision of the past and future, the destruction of Russian-Soviet historical myths, the formation of critical thinking skills and information hygiene.

The need for a scientific component of the historical memory of the Ukrainian nation is defined as the perspective of further research, in order to accelerate the formation of an objective, non-controversial policy of national memory in society and the state. It has been proven that the main strategies and mechanisms used for the construction of national memory, as well as an assessment of their impact on the development of society and the state, require further research; highlighting the importance of studying and understanding the processes of constructing national memory for building a peaceful and cohesive society, as well as for the development of cultural and political dialogue between national and ethnic groups in Ukraine.

Keywords: historical memory; historical consciousness; national consciousness; policy of national memory; educational sphere; history; higher school; competence approach.